

המסע לפולין

מבחן שלם בנוסח בחינת הבגרות

בחינה זו חוברת בשיתוף צוות המורות ללשון, הבנה והבעה מתיכון "אליאנס", תל אביב.

חלק ראשון - הבנה והבעה [50 נקודות]

צבעים לשואה

מאיה רייטון, תיכון עירוני, תל אביב, 2015

את השואה רובנו מכירים בשחור ולבן. מסרטים, מתמונות נטולות צבע. בפולין מתגלים צבעים. בפולין פוגשים עצים ויערות ירוקים. אין-סוף של שטחים ירוקים. יערות שבהם יש בורות ירי ענקיים, ובהם נרצחו באכזריות ילדים קטנים ותמימים. במחנות רואים אדמה חומה וביתנים חומים כהים. מסילות רכבת, בתי מפקדה, עמדות שמירה, דרגשים, מגורים צפופים ומשפחות. משפחות שלא משאירות שום מקום לדמיון, כאן שרפו יהודים. במחנות רואים לפעמים גם שמש צהובה. שמש חמה שלא תרמה לסבל עבודת הפרך שהוטלה על היהודים. יש גם שמים כחולים, או אפורים, שלרוב מטילים בעוצמה גשם ושלג קשים, שמקפאים מקור את האסירים המסכנים שנאלצו לעמוד עירומים. במחנות וביערות אפשר לדמיין את הדם האדום. הדם של הנרצחים שצועקים ובוכים על גורלם המר. הדם שנגרם ממכות מוות, מיריות. בפולין רואים בעיקר שחור. רובה שחור, חפץ שיכול להבדיל בין החיים למוות, וחייל במדים כהים שלוקח על עצמו באופן כה אכזרי את ההחלטה הזו. וההחלטות האלו גרמו לרצח של 6 מיליון יהודים. גם אסירים רבים ראו שחור. לא ראו שום תקווה להמשך חייהם. אבל בפולין רואים גם לבן. שומעים על חסידי אומות עולם, על סיפורי גבורה מרגשים של יהודים שלא השלימו עם מציאות חייהם, ניסו לשרוד בכל דרך אפשרית. חלק מהם גם היו כה אמיצים בשביל להילחם ולהיאבק בנאצים הארורים. ויותר מכול, בפולין רואים, מרגישים, שומעים וחשים כחול לבן. הנוכחות של היהודים כאן לא תיעלם לעולם. הדגלים שהנפנו בגאווה, ההמנון ששרנו בקולי קולות. הידיעה שאנחנו כאן, שיש לנו מדינה חזקה שהוקמה למרות הכול. אלו הצבעים האמתיים שבהם אנו צובעים כעת את ההיסטוריה הנוראה שהייתה על אדמת פולין. הצבעים שמחברים אותנו אל מדינת היהודים, מדינתנו היחידה - מדינת ישראל.

*הכותבת היא תלמידת תיכון ממרכז הארץ.

על אדמת פולין

עדי יפרח, תיכון עירוני, אשקלון, 2016

פסקה 1: לפני 70 שנה נטבחו כשישה מיליון יהודים על אדמה זרה רק בשל היותם יהודים. אנו, תלמידים במערכת החינוך הישראלית, נחשפנו במסגרת בית הספר לסיפורים רבים ולעדויות מצמררות של ניצולים, השתתפנו בטקסים בימי השואה הממלכתיים, חלקנו שמע סיפורים ועדויות של בני משפחה או של ניצולים ששרדו את השואה.

פסקה 2: לכאורה, נראה שכולנו נחשפנו למגוון אירועים להנצחת השואה, ולכן בעיני חלקים מסוימים בציבור עלול המסע לפולין להצטייר כמיותר. בני נוער ואף מבוגרים סבורים שהמסע לפולין אינו יכול לחדש לנו דבר, ושכל שעלינו ללמוד נוכל ללמוד בבית הספר.

פסקה 3: באתרי אינטרנט שונים אף התפרסמו בזמן האחרון מאמרים שיוצאים נגד השתתפותם של בני נוער ישראליים במסע לפולין. בין היתר עולות הטענות כי כל ילד יהודי המעוניין להעמיק את ידיעותיו בנושא השואה יכול לחקור את הנושא במוזיאון "יד ושם", לבקר במוזיאון "בית טרזין" בקיבוץ גבעת חיים ולשוחח עם ניצולים.

פסקה 4: אני מתנגדת לטענות אלה. מנקודת המבט שלי, אי אפשר להבין את מלוא המשמעות של השואה בביקור במוזיאון, בדיונים בבית הספר או במפגש חד-פעמי עם ניצולי שואה. השואה אינה ניתנת להבנה במסגרת לימודית-רציונלית. ממדי הזוועה שהתחוללה באירופה בתקופת מלחמת העולם השנייה הם ענקיים ובלתי נתפסים. איך בחורף הישראלי החמים נוכל להפנים את הקור הנורא שיהודי אירופה סבלו בעודם לובשים בגדים דקים? איך נוכל להבין את מראות הזוועה של מחנות העבודה מסרטים ומתמונות מבלי לדרוך במחוזות התופת? המציאות הישראלית שבה אנו חיים אינה מאפשרת לנו להבין את עומק השבר הנורא שחווי היהודים במלחמה האיומה ההיא. רק מי שהיה שם יוכל להתחיל להבין את עומק הזוועה.

פסקה 5: לפני כחצי שנה יצאתי בלוויית חבריי ומוריי למסע בפולין. לאורך המסע חוינו אין-ספור חוויות מרגשות, אך המפגש החשוב ביותר היה המפגש בין המשלחות השונות ביום שבת. בעידן שבו המילים "ציונות" ו"גאווה יהודית" נשמעות נדושות ומליציות, דווקא האינטראקציה עם יהודים מכל העולם, ולא רק מישראל, מעניקה למילים משמעות וטעם. חזרתי מהמסע הרבה יותר ציונית, והבנתי עד כמה נכון המשפט "אין לנו ארץ אחרת".

פסקה 6: להשתתפות במסע יש חשיבות עצומה בעבור גיבוש הזהות של כל נער ונערה יהודיים בעולם, ואולם לפני היציאה למסע מטלטל זה חשוב לעבור הכנה רגשית וחינוכית שתכין אותנו, בני הנוער הישראליים, למראות הקשים שנראה ולחוויות העמוקות שנחווה. חשוב להבין שהמסע לפולין אינו מסע של עצב, אין הוא מסע של דיכאון. זהו מסע של תקומה ושל תקווה. אמנם זהו מסע אל תהומות העצב, אך הוא מדגיש בפני המשתתפים בו את כוחו של העם היהודי - העם שכל מדורי הגיהינום לא יכלו לו.

פסקה 7: כל אחד וכל אחת עשויים להפיק ממסע מרגש זה תובנות שונות: הכרת ההיסטוריה של יהודי אירופה, חיזוק הקשר בין העם היהודי למולדתו, ההבנה שאין לנו ארץ אחרת מלבד ארץ ישראל, חשיבות השירות בצה"ל ועוד. אבל לצד הערכים החשובים והתובנות החשובות, גם הצד החברתי יוצא נשכר: אנו לומדים להכיר חברים חדשים מבית הספר, כאלה שראינו שש שנים אך לא התאפשר לנו להכירם באופן מעמיק. אנו צוברים חוויות משותפות ולומדים מהו טעמה של עצמאות. למסע לפולין יש פנים מגוונות, אך אף נער ואף נערה לא יחשיבו אותו למסע סתמי, משום שזהו מסע אל נבכי הנשמה הפרטית והלאומית. לפיכך אי אפשר להבין את מה שקרה בפולין בלי להיות בפולין.

*הכותבת היא תלמידת תיכון מדרום הארץ.

הפולמוס על מסעות הנוער לפולין

דן סואן וניצה דוידוביץ, בתוך זכרון השואה – סוגיות ואתגרים, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון, 2011

פסקה 1: בשני העשורים האחרונים החלו תלמידים בישראל, רובם דור שלישי בארץ, לבקר באתרי זיכרון המספרים את סיפור השואה באמצעות משלחות בתי ספר שיצאו למסע בפולין. במסגרת המסע הם מסיירים באתרים יהודיים ובמחנות ההשמדה. מדובר במפעל חינוכי רחב היקף, שהחל את פעילותו ב-1988. עם השנים גדל בהתמדה מספר המשתתפים, ועד סוף שנת 2008 יצאו יותר מ-300,000 תלמידים לפולין. המסעות, בחסות משרד החינוך, הם חלק מתכנית הלימודים בנושא השואה, הכוללת הכנה יסודית ומקיפה.

פסקה 2: במסגרת המסעות לפולין עוזבים התלמידים את ארץ החיים המובנת מאליה כדי לנסוע לפולין – ארץ השואה. המסעות אמורים להביא לכך שבזכות מגעם של התלמידים עם עולם המוות והפגנת סמלי הלאום בפולין הם ילמדו להעריך את ארצם, מדינת ישראל, כמקור חיים, כיעד עלייה וכמחוז חפץ. זו בעצם המטרה העיקרית של המסעות.

פסקה 3: בשנים הראשונות של המסעות לפולין היו מבקרים שטענו כי ההכנה למסע וסרטוט המטרות אינם יסודיים דיים, וכי הנסיעה, על אף עוצמתה, אינה מניבה את התוצאות הרצויות הן מבחינת התהליך הרגשי שבני הנוער עוברים במהלך המסע והן מבחינת הידע שנצבר אצלם. לטענתם, לא מופנית תשומת לב לבעיות שהמסע מעלה, בעיות העולות במלוא עוצמתן בעקבות המפגש הבלתי אמצעי עם שרידים ממשיים מצד אחד ועם העדר ידע מספק על המציאות של אותה תקופה מצד שני.

פסקה 4: במהלך השנים נמתחו עוד ביקורות רבות על המסעות לפולין. אחת מהן גורסת שהמסעות עוסקים באופן מוגזם במוות. הסופר והמחזאי שמואל הספרי – בעצמו דור שני לשואה – הציג טענה זו במחזהו "חמץ", שהועלה בשנות ה-90. הטענה המרכזית העולה במחזה היא שסיפור השואה, כמו שהוא מסופר בחברה הישראלית, מטפח שנאת זרים ולאומנות.

פסקה 5: מורה בביה"ס תיכון בירושלים כתבה לאחרונה מאמר השולל נמרצות את המסעות לפולין. לטענתה, מסעות התלמידים למחנות ההשמדה אינם משרתים צורך לימודי אלא צורך בגיבוש זהות "אינסטנט" לבני הנוער. בני הנוער חוזרים מהמסע מבלי לעבור חוויה רגשית עוצמתית, ואף ערכים כגון "אהבת הארץ" ו"קדושת המולדת" אינם מתעצמים בעקבות המסע. לדבריה, מי שטוען שהשואה נמצאת בסכנת שכחה ושהנוער אינו יודע מספיק על נושא זה – טועה. השואה מתועדת כיום יותר מכל אירוע היסטורי אחר, על פני יבשות רבות. היא מצולמת, מסופרת ומדוברת יותר מאי פעם. מורה זו יצאה בתוקף כנגד הטענה שרק בפולין אפשר להבין את משמעות השואה. לדבריה, שום הבנה אינה צומחת מביקור במחנות ההשמדה. הנוער וגם הוריו נענים בהתלהבות ליוזמה לצאת למסע, משום שהם רואים לנגד עיניהם טיול לחו"ל שבמרכזו הדינמיקה החברתית ופעילות גיבוש שכבתית.

פסקה 6: מול הדברים הקשים הללו עמדו דברים של הוגים אחרים, כמו אבא קובנר, אף הוא ניצול שואה ומראשי הלוחמים היהודים בגטו ווילנה, שראה בטיפוח זיכרון השואה יסוד לאומי חשוב, ולא מתוך פרספקטיבה לאומנית או דתית דווקא:

"כל עוד לא מאוחר, עלינו להגיע להכרה שהשואה איננה האובססיה של שארית הפליטה, וההתייחדות עם ששת מיליוני הקורבנות ולקח התקופה הם לא עניינם של אלה בלבד שחזו את הנוראות מבשרם, אלא חלק מהזיכרון הקיבוצי הארוך של עם ישראל, ומקומה של השואה הוא בתודעה ההיסטורית של כל דור יהודי באשר הוא. הכרה זו היא מן העיקרים של הזהות היהודית

בתקופתנו, שכן בלעדיה ספק אם אפשר להגיע להזדהות אמיתית עם יהדות פוזיטיבית, חיה ויוצרת. יותר מתמיד תלוי עתידו של העם היהודי בהתייחסותם של היהודים אל עצמם ואל עברם, עם מורשתם המפוארת ועם הטרגדיה הנוראה, ובחשבון הנפש, המתחייב מתודעה היסטורית זו". (קובנר, 1988).

פסקה 7: על תרומתו של המסע ללימוד נושא השואה על היבטיו השונים נעשה בזמן האחרון סקר בקרב 430 תלמידי כיתות י'-י"ב על-ידי מכון "משואה" לימודי השואה בתל יצחק. ממצאי הסקר מאלפים. עולה מתוכו כי המסע לפולין תופס רק מקום שלישי כמקור חשוב ללימוד נושא השואה. על פי דיווחי התלמידים, המקור הראשון הוא עדויותיהם האישיות של ניצולי השואה (38% מן הנסקרים) והמקור השני הוא סרטי קולנוע בנושא השואה (22% מן הנסקרים). המקור השלישי הוא, כאמור, המסע לפולין (20% בלבד מן הנסקרים).

פסקה 8: לדיווחי התלמידים מצטרפות גם תהיות של מי שנושאי חברה ומדינה עומדים בראש מעייניהם. כך, למשל, מנכ"ל המכון למנהיגות העתיד שואל שאלה רטורית:

"נכון שרבים חוזרים מהמסע למודי חוויה ולרוב גם מזועזעים. נכון שישראל מפגינה כלפי העולם את החשיבות הרבה שהיא מייחסת לזכר השואה, באמצעות מצעדי החיים וביקורי אלפי תלמידים במחנות ההשמדה. אבל האם זאת הדרך הטובה ביותר ללמד? להסביר? האם מאות אלפים שאינם יוצאים למסע אינם מבינים את משמעות השואה? האם בכך מתמקדת המדינה שקמה על חורבן עמה, ואין דרכים טובות מזו?" (אלנר 2010)

פסקה 9: לדידו של מי שהעלה את התמיהה הזו כשאלה רטורית יש תחליף יעיל וטוב יותר מן המסע לפולין. גם לדעתו (כמו לדעת התלמידים בסקר דלעיל), עלייה ל"יד ושם", צפייה בסרטים המנציחים את הזוועות וכן מפגשים עם ניצולי השואה יש בהם ללמד ולחנך טוב יותר מכל מסע לפולין.

פסקה 10: התגובות (טוקבקים) המרובות שנלוו למאמר (220 במספר!) גיבו בצורה מכרעת את דעתו של כותב המאמר. מנגד נמצאו גם תגובות שציידו במסעות הנוער. הפסקה שלהלן אופיינית להן:

"אולי לא כל מי שמגיע למחנות ההשמדה בפולין חווה את אותו דבר שאני חוויתי ומבין מה החשיבות והעומק של הדברים לטווח הארוך. אבל בשביל האחד שכן - אותו אחד שיצא לקורס קצינים וינהיג אחרים, שישמש דוגמה ומופת, שיוביל צבא הומני, אותו אחד שלכשישתחרר מצה"ל ילך ללמוד ויעמוד בראש חברה שמובילה את המשק הישראלי ושמסייעת לכלכלה חזקה בארץ גם בשעות משבר פיננסי עולמי - בשביל אותו אחד, המיזם הזה מבורך.

אין אנו צריכים לחיות כשצל השואה מרחף מעלינו, אלא כשזיכרון השואה מעצב את הבנתנו ואת כוחנו כעם. ולדוגמה ומופת אנו יכולים לראות את ניצולי השואה, שחרף האסון הנורא מכול באו להקים מדינה, החליטו לגדל דור חדש, חזק ובריא נפשית, שמבין למה וכמה חשובה מדינתנו, אך עם האבחנה, שיגדל חופשי מפחד ומסיפורי זוועה.

הם החליטו לא לשתף ובחרו בשתיקה כדי שהדור החדש, הדור של הוריי, יהיה נקי מעקבות רגשיים, כדי שיוכלו לגדל בעצמם את הדור שלי. דור שלא מפחד, דור חזק, דור שבעת הצורך יוצא למלחמה ויודע למה. דור שלא מפחד לשאול, דור שרוב הישגיו עוד לפניו. אני הייתי במסע בפולין, ואני כתבתי את התגובה הזו".

פסקה 11: תלמידים ואנשי חינוך, שחוו את המסע לפולין כחוויה מעצימה, הנוטעת בהם תובנה חדשה של השואה, כותבים:

"לפני ארבע שנים יצאתי עם הקבוצה שאותה חנכתי למסע בפולין. היה זה מסע כואב אל העבר הקולקטיבי שלנו כבני העם היהודי. אחזתי במסע הזה בשרביט המחנך, תפקיד שמילאתי בקבוצה

הזו במשך חמש שנים. לאורך השנים נוצרו בינינו דפוסים ותפקידים מוכרים, תוצאה של כבדת דרך ארוכה ומשותפת שעשינו יחד, חניכיי ואני.

במסע לפולין חשתי שהדפוסים ומערכי התפקידים שהשתרשו לאורך השנים מתערערים לחלוטין, מאבדים משמעות. חשתי, שאני עצמי זקוק ל'מורה נבוכים', שיושיט לי יד, שיתמוך, שיכוון. הסיור בפולין היה בעבורי המפגש הראשון עם הכאב, עם העצב, עם הזעם ועם השאלות שמעוררת השואה... הנסיעה לפולין נחרטה בזיכרוני כחוויה חשובה, לא רק בגלל המראות הקשים וההסברים הנלווים אלא בעיקר מהסיבה שרק שם התחלתי לקלוט ולחוש בכל החושים את כאבה של אם, את בכיו של ילד, את זעקתה של משפחה, את אבלה של אומה שלמה".

האם יש ערך למסע לפולין? דוד זונשיין, "הארץ", 2012

פסקה 1: היום, 76 שנים אחרי סיומה של מלחמת העולם השנייה ושואת יהודי אירופה, 64 שנים אחרי הקמתה של מדינת ישראל ו-51 שנים אחרי משפט אייכמן - הגיע הזמן לבטל את משלחות תלמידי התיכון בישראל לפולין. הסיבות העיקריות שבעטיין יש לבטל את המפעל הזה הן גילם הצעיר של המשתתפים במשלחות והאפקטיביות יוצאת הדופן של המראות שאי אפשר להתכונן אליהם - קריסתו של העם היהודי בפני מכונת ההשמדה הגרמנית. אלה מראות שאי אפשר להתגונן מפניהם.

פסקה 2: עצם הרעיון שמשרד החינוך של מדינת ישראל מארגן משלחות ענקיות בשאיפה להטיס לפולין את כלל תלמידי ישראל, הוא עניין שיש לדון בו. זהו מפעל שסכומים אדירים מושקעים בו. לפני 20 שנה, כשנסעה לפולין משלחת בית הספר שלי, נדהמתי לנוכח הסכום שנדרשו הוריי לשלם בעבור המסע, ולא העזתי לפנות אליהם ולבקש 5,000 שקלים. בממוצע, זה הסכום שהורים מוכנים לשלם כיום תמורת מסע שמסמל את מה שהחברה הישראלית מתאחדת סביבו: העבר. לא העבר היהודי של הרמב"ם, איינשטיין, פרויד, רבי יוסף קארו, מנדלי מוכר ספרים או שלמה המלך. זהו מסע בעקבות החורבן, ובו החורבן הוא המייצג העיקרי של העם היהודי.

פסקה 3: יהיו מי שיאמרו שאין זה המייצג העיקרי של העם אלא מסע אל עברו ושיעור חשוב לעתיד. את אלו ראוי לשאול: על מה עוד יהיו הורים לתלמידי תיכון במדינת ישראל מוכנים להוציא סכום גבוה משכר המינימום? אין כמו השאלה הפשוטה הזאת כדי לאבחן מהו הנושא הבסיסי של החברה הישראלית ולמה היא מחנכת את הנוער שלה.

פסקה 4: אם בכלל, צריך לקחת את התלמידים למסע בעקבות הקהילות במקומות מושבן, לא רק בפולין, אלא גם במרוקו, מצרים, גרמניה ורוסיה. ובצד גדולתו של העם, המסורת שלו והאנשים שהובילו אותו, הם יחזו באסון הנורא שפקד אותו. זה יהיה מסע בעקבות חייו של עם ולא בעקבות מותו. מסע בעקבות חלקיו של העם שהחליטו לקשור את חייהם בחיי מדינת ישראל וגם בעקבות אלו שהחליטו להיות יהודים מחוץ למדינה.

פסקה 5: אין ספק שעל מדינת ישראל לחדול ממפעל המשלחות לפולין. יש בוודאי מקום למשלחות קטנות של תלמידים שמתעניינים בנושא, שיתחילו כבר בבית הספר במחקר עומק שיתרום להבנת ההיסטוריה של עם ישראל ולהבנת הלקחים שהעם יכול ללמוד מההיסטוריה. מאות תלמידים חקרנים ולא עשרות ומאות אלפים.

פרק א: הבנת הנקרא [26 נקודות]

ענו על שאלות 1-4.

שאלה 1:

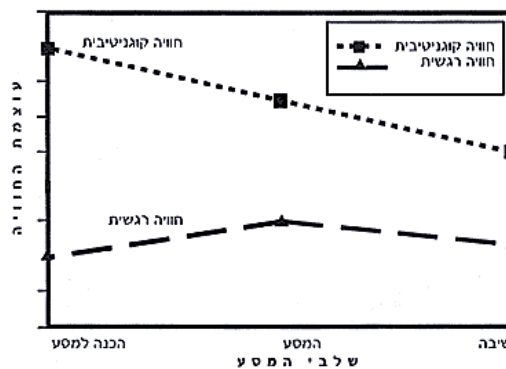
בחרו את התשובה הנכונה.

- המטרה המרכזית של **טקסט 3** (הפולמוס על מסעות הנוער לפולין) היא:
- להציע יעדים מגוונים למסע ההנצחה של קרבנות השואה (מרקו, מצרים, גרמניה ורוסיה).
 - לסקור עמדות שונות לגבי תרומתו של המסע לפולין לבני הנוער.
 - לטעון כי מטרת המסע לפולין (הערכת מדינת ישראל ולמידה על גורל היהודים בשואה) אינן מושגות במסגרת המסע.
 - להמליץ על שינוי אופיים של המסעות לפולין.

שאלה 2:

לפניכם תרשים המתאר חוויות של בני נוער שהשתתפו במסע לפולין.

משמעות המסע לפולין בעיני בני נוער שהשתתפו במסע:

- צינו שתי מסקנות שניתן להסיק מהתרשים.
- באיזו פסקה **מטקסט 3** מתאים לשלב את התרשים שלעיל? נמקו.

שאלה 3:

כותב **טקסט 4**, דוד זונשיין, משתמש בפסקת הסיום במאמרו בביטויים המביעים נחרצות. העתיקו דוגמה למילה/צירוף המבטאים נחרצות והסבירו מדוע בחר כותב המאמר לשלב ביטוי נחרצות בפסקת הסיום של מאמרו.

שאלה 4:

מאמריהם של מאיה רייטן (**טקסט 1**) ושל עדי יפרח (**טקסט 2**) שונים בלשונם ובסגנונם. ציינו הבדל לשוני-סגנוני אחד בין שני המאמרים. הציגו דוגמות מתאימות מהטקסטים.

פרק ב: כתיבה ממוזגת [24 נקודות]

שאלה 5:

לקראת היציאה למסע לפולין נתבקשתם להכין סקירה תאורטית על תרומתו של מסע זה לבני הנוער המשתתפים בו. בסקירה עליכם להציג את **העמדות השונות** באשר להשתתפותם של בני הנוער במסע לפולין. בכתיבתכם התבססו **על שלושת הטקסטים הבאים**: על אדמת פולין (יפרח 2016), הפולמוס על מסעות הנוער לפולין (סואן ודוידוביץ' 2011), האם יש ערך למסע לפולין (זונשיין 2012). הקפידו על דרכי מסירה מקובלות ועל אזכור מקורות המידע בגוף הסיכום ובסופו. כתבו בהיקף של **400** מילים.

חלק שני - לשון [50 נקודות]

בחלק זה שלושה פרקים.

עליכם לענות על שני פרקים: פרק א - חובה ואחד מהפרקים ב-ג.

פרק א: שם המספר ומילות היחס (חובה, 10 נקודות)

ענו על שאלה 6.

שאלה 6:

א. לפניכם ארבעה משפטים. כתבו במילים את המספרים המודגשים.

1. בטקסט 3 _____ בפסקה ה-7 _____ הכותבים מתארים סקר שנערך בקרב **430** _____ תלמידי כיתות י"א.
2. זו השנה ה-71 _____ מסיום מלחמת העולם השנייה.
3. לפי הסקר, **52** _____ אחוזים מהנסקרים ציינו כי המסע לפולין הוא מקור חשוב ללימודי השואה, וזאת פי **2** _____ מאשר בסקר דומה שנערך לפני עשור.
4. הצעה לתחרות לעיצוב הכרזה הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה עלתה לדיון **4** _____ פעמים.

ב. הטו את מילת היחס שבסוגריים בהתאם למשפט או בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות.

1. המסע לפולין - מורי התיכון המצוטטים בטקסט חלוקים בדעותיהם (**לגבי**).
2. הטקסט שנכתב על ידי מאיה רייטן - קוראים רבים התרגשו **ממנו/ממנו**.
3. לדברי דוד זונשיין, היציאה למסע לפולין צריכה לכלול עבודות חקר מעמיקות אשר **בלעדיהן/בלעדן** לא ניתן להבין את ההיסטוריה של עם ישראל.
4. רבים מניצולי השואה כעסו על היחס המפלה של החברה **כלפיהם/כלפם**.

פרק ב: תחביר [40 נקודות]

בפרק זה עליכם לענות על ארבע שאלות מתוך השאלות 7-11. בכל שאלה שתבחרו יש לענות על כל הסעיפים.

שאלה 7:

לפניכם שלושה משפטים. קראו אותם וענו על הסעיפים שאחריהם.

- (1) לדברי המורה, מי שטוען לסכנת הכחדת השואה ולאי ידיעה מספקת של הנוער בנושא זה טועה, כי השואה מתועדת כיום יותר מכל אירוע היסטורי אחר.
- (2) תופעת המסעות לפולין זכתה לפופולריות בקרב הנוער וגם אצל הוריהם עקב גורמים שונים, כמו: העמקת הקשר להיסטוריה היהודית, הטיוח לחו"ל, הדינמיקה החברתית והגיבוש השכבתי.
- (3) לפי הטקסט המרגש של מאיה רייטן, בפולין פוגשים עצים, יערות ירוקים וגם רואים אדמה חומה וביתנים חומים כהים.

א. לגבי כל משפט:

- ציינו מהו **סוג התחבירי**: פשוט, איחוי (מחובר) או מורכב.
- במשפט **איחוי** – ציינו את האיברים; במשפט **מורכב** ציינו את הפסוקיות וקבעו את תפקידן התחבירי.

ב. לפניכם רשימת מושגים מתחום התחביר. כתבו לכל מושג **דוגמה** (מילה או מילים) מן המשפטים (1)-(3). (סה"כ 4 דוגמות).

קשר לוגי של הוספה, מושא כולל, נושא סתמי, ביטוי מכליל

ג. המירו את משפט (3) במשפט **מסוג תחבירי אחר** שישמור על הקשר הלוגי שבו.

שאלה 8:

לפניכם שלושה משפטים מורכבים שיש בהם אותו קשר לוגי:

- (1) לפי הנחת מארגני המסעות לפולין, אם התלמידים יבואו במגע עם ההיסטוריה היהודית ועם הפגנת סמלי הלאום בפולין, הם ילמדו להעריך את ארצם, מדינת ישראל.
- (2) לוי היינו מסתפקים בצפייה בסרטים ובמפגשים עם ניצולי שואה, הייתה חסרה לנו, בלי ספק, החוויה הרגשית המטלטלת על אדמת פולין.
- (3) לדברי דוד זונשיין, אם לוקחים את התלמידים למסע בעקבות הקהילות במקומות מושבן, ראוי לבקר לא רק בפולין אלא גם במרוקו, במצרים, בגרמניה וברוסיה.

א. מהו **הקשר הלוגי המשותף** לכל המשפטים שלעיל?

ב. העתיקו את **הפסוקית** מכל משפט.

ג. אחת מן הפסוקיות פותחת **במילת שעבוד שונה** ממילת השעבוד של שתי הפסוקיות האחרות. **מהו ההבדל** בין מילת השעבוד זו ובין שתי מילות השעבוד האחרות מבחינת המשמעות?

ד. לפניכם עוד שני משפטים מורכבים:

(4) בזמן האחרון בבתי ספר רבים תוהים אם המסע לפולין עדיין חיוני ונחוץ.

(5) לדברי אנשי חינוך מסוימים, אם יוצאים למסע, יש לקחת את התלמידים למסע שיאדיר את החיים ולא את המוות.

- באיזה מהמשפטים, (4) או (5), יש **אותו קשר לוגי** כמו במשפטים (1)-(3)?

- מה **התפקיד התחבירי של הפסוקית** במשפט שלא ציינתם בסעיף הקודם?

שאלה 9:

לפניכם משפט:

מדריכי המסע שבו והדגישו לאורך המסע בפולין את המאורעות הקשים, וכולם חשו עצב עמוק, למרות זאת בעת ביקורנו שם כל תלמידי השכבה הפכו גאים במיוחד במדינתנו היחידה, מדינת ישראל.

- א. ציינו את **הסוג התחבירי** של המשפט: פשוט, איחוי (מחובר), מורכב. במשפט **איחוי** – ציינו את האיברים; במשפט **מורכב** ציינו את הפסוקיות וקבעו את תפקידן התחבירי.
- ב. העתיקו את **כל הנושאים** ואת **כל הנושאים** של המשפט.
- ג. לפניכם משפט נוסף: בפולין תוכלו לשמוע על סיפורי גבורה של יהודים אמיצים.
 - העתיקו את **הנושא**.
 - איזה מן ה**נושאים** שהעתקתם בסעיף ב הוא **מאותו סוג** של הנושא במשפט זה? נמקו את בחירתכם.
- ד. לפניכם חלק מתוך המשפט:
בפולין כולם חשו עצב עמוק, למרות זאת בנוחותנו שם הפכנו גאים במיוחד במדינתנו היחידה, מדינת ישראל.
המירו את המשפט **למשפט מורכב**, ושמרו על הקשר הלוגי.

שאלה 10:

לפניכם שלושה משפטים מורכבים, ובכל אחד מהם מודגשת המילה "ידוע":
(1) היום כבר **ידוע** שהמסע לפולין הוא מסע אל תהומות העצב והסבל שעבר העם היהודי בשואה.
(2) אנשי חינוך מסוימים סבורים שהמסע לפולין מיותר, כי סיפור השואה היום הוא דבר **ידוע** לתלמידים.
(3) האם היתרון הרגשי-לאומי, חיזוק הקשר לעם היהודי ולמולדת, שנוסף בפולין לתלמידים, **ידוע** גם לשוללי המסע?

- א. באיזה מן המשפטים המילה "ידוע" שונה מבחינת תפקידה התחבירי?
 - ציינו את **תפקידה התחבירי** במשפט שציינתם.
 - ציינו את **תפקידה התחבירי המשותף** בשני המשפטים האחרים.
- ב. העתיקו את **הפסוקית/פסוקיות** בכל אחד מהמשפטים וציינו את **התפקיד התחבירי** של כל אחת מן הפסוקיות שהעתקתם.
- ג. פרקו את משפט (3) **לשלושה משפטים עצמאיים**, וכתבו אותם בסדר הגיוני.
- ד. המירו את משפט (1) **למשפט פשוט** (בעל חלק כולל).

שאלה 11:

לפניכם שלושה משפטים:

- (1) ביום שבת בבית הכנסת בפולין הבנו את חשיבותן של מילים כגון 'ציונות' ו'גאווה יהודית'.
- (2) כולנו כבר נחשפנו, כנראה, למגוון אירועים להנצחת השואה, כשהשתתפנו בימי שואה ממלכתיים או בספורים במוזאונים.
- (3) המסע לפולין מעניק ליוצאים ערך נוסף וחשוב, הכרות מעמיקה עם מגוון רגשות עמוקים, שהם לא חוו עד כה.

- א. איזה משפט שונה מבחינת סוגו התחבירי? נמקו את בחירתכם.
- ב. (1) בכל משפט הודגש חלק תחבירי. באיזה משפט החלק המודגש שונה?
 - (2) ציינו את התפקיד התחבירי של החלק השונה שבחרתם.
 - (3) ציינו את התפקיד התחבירי המשותף לחלקים המסומנים בשני המשפטים האחרים.
- (4) לשם מה משתמשים בחלק התחבירי המשותף שציינתם בתת סעיף (3), ולשם מה משתמשים בחלק יוצא הדופן שציינתם בתת סעיף (2)?
- ג. לפניכם חלק מתוך משפט (2): כולנו כבר נחשפנו, כנראה, למגוון אירועים להנצחת השואה. המירו משפט זה למשפט מורכב בעל פסוקית נושא.
- ד. מכל אחד מן המשפטים (1)-(3) העתיקו את החלק הכולל, ציינו את תפקידו התחבירי ואת הקשר הלוגי שמובע בו.

פרק ג: מערכת הצורות [40 נקודות]

בפרק זה עליכם לענות על ארבע שאלות מתוך השאלות 12-16. בכל שאלה שתבחרו יש לענות על כל הסעיפים.

שאלה 12:

- א. לפניכם שלושה שמות פועל: לְשַׁבֵּת, לְגַשֵּׁת, לְהִטִּיף.
 - העתיקו את שם הפועל השונה מבחינת הגזרה.
 - ציינו את הגזרה שלו.
- ב. ציינו את הגזרה המשותפת לשני שמות הפועל האחרים. לפניכם שני משפטים, ובהם פעלים מודגשים:
 (1) המקום נוֹשֵׁב על ידי מתיישבים שעלו לארץ אחרי השואה.
 (2) הרוח נוֹשֵׁב בטקס יום השואה.
- ג. במה שונים הפעלים המודגשים מבחינת שורש, בניין, גוף וזמן? לפניכם משפט: המדבר נוֹשֵׁב כבר בשנות ה-30 של המאה העשרים. כיצד יש לקרוא את המילה 'נושב' במשפט זה – נוֹשֵׁב או נוֹשֵׁב? כלומר, האם כמו שהפועל מופיע במשפט (1) או במשפט (2) בסעיף ב? נמקו.
- ד. לפניכם רשימת מילים (פעלים ושמות):
 הטלטל, מגפה, חקה, התמר, מצויבים, תנזק, תחגו, ישמרו.
 העתיקו את המילים שחסרה בהן אות שורש וציינו את השורש של כל מילה שהעתקתם.

שאלה 13:

א. לפניכם שמונה מילים שהן צורת בינוני:
מפר, מוזן, נודע, מנחה, מתקומם, נעור, מפלא, מתמחה
 שבצו כל אחת מן המילים במשבצת המתאימה לה בטבלה שלפניכם. הקפידו לשבץ את המילה כראוי על פי גזרתה ובניינה.
 שימו לב כי לא בכל התאים יש לשבץ מילים.

הופעל	הפעיל	נפעל	התפעל	
				נחי פי"ו
				נחי ל"א
				נחי ל"י/ה
				נחי עו"י
				כפולים/ע"ע

ב. לפניכם קטע מתוך קטע שכתבה מאיה רייטן, תלמידת כיתה י"ב, בעקבות המסע לפולין:

את השואה רובנו מכירים בשחור ולבן. מסרטים ומתמונות נטולות צבע. בפולין מתגלים צבעים: בפולין פוגשים עצים ויערות ירוקים. אין-סוף של שטחים ירוקים. יערות שבהם יש בורות ירי ענקיים, ובהם נרצחו באכזריות ילדים קטנים ותמימים. במחנות רואים אדמה חומה וביתנים חומים כהים. מסילות רכבת, בתי מפקדה, עמדות שמירה, דרגשים, מגורים צפופים ומשרפות. משרפות שלא משאירות שום מקום לדמיון: כאן שרפו יהודים.

העתיקו מהקטע שני פעלים מגזרת נחי ל"י/ה ופועל אחד מגזרת חסרי פ"נ וציינו את זמנם.

- ג. לפניכם רשימת מילים: **מפרסם, מפיק, מחזאי, בדרן, שחקן, ממחה, חוקר, מורה, תחקירן**
- העתיקו את כל השמות הנוטים במשקלי הבינוני.
 - בחרו באחד מן השמות הנוטים במשקלי הבינוני, היכול לשמש הן כפועל והן כשם עצם. שבצו אותו בשני משפטים שתחברו, כך שבמשפט אחד הוא ישמש כפועל ובמשפט האחר כשם עצם.
 - העתיקו שני שמות שנוצרו ע"י שורש ומשקל ואינם צורת בינוני.
 - ציינו את משקלם של השמות שהעתיקתם.

שאלה 14:

א. לפניכם קטע המבוסס על טקסט 2:

פרסום מאמרים ששוללים את השתתפות בני הנוער במסע לפולין עולה בזמן האחרון בשיח הציבורי. בין היתר עולות הטענות כי כל ילד יהודי המעוניין להעמיק את ידיעותיו בנושא השואה יכול לחקור את הנושא ביד ושם, לבקר במוזיאון "בית טרזין" ולשוחח עם ניצולים. אני מתנגדת לטענות אלה. מנקודת המבט שלי, אי אפשר להבין את מלוא המשמעות של השואה ע"י ביקור במוזיאון, בדיונים בבית הספר או במפגש חד-פעמי עם ניצולי שואה. השואה אינה ניתנת להבנה בכלים רציונליים, היא מושג מופשט וממדי הזוועה שהתחוללה בה הם ענקיים ובלתי נתפסים. האם קיימת הפנמה של הקור הנורא שיהודי השואה סבלו בעודם לובשים בגדים דקים, כשבחורף הישראלי חם? איך נוכל להבין את מראות הזוועה של מחנות עבודה מסרטים ומתמונות מבלי שיתאפשר לנו לדרוך פיזית במחוזות התופת? המציאות הישראלית שבה אנו חיים אינה מאפשרת לנו להבין את עומק השבר הנורא שחווי יהודי אירופה ויהודי המזרח במהלך המלחמה האיומה ההיא.

העתיקו מן הקטע שלושה שמות פעולה מבניינים שונים, וציינו את הבניין של כל שם פעולה.

ב. לפניכם ארבעה צמדי מילים:

הלואה-מלוּה; קרין-קרה; מצה-מצוי; מלי-מלא

- אם השורש של שתי המילים בצמד הוא זהה, ציינו את השורש המשותף למילים.
- אם השורשים של שתי המילים בצמד שונים זה מזה, ציינו את השורש של כל מילה.
- בחרו באחד מן הצמדים שהשורש של שתי המילים שבו זהה, וכתבו משפט לכל אחת מן המילים שבצמד (סה"כ שני משפטים).

שאלה 15:

לפניכם קטע, ובו מודגשים פעלים ושמות:

לפני ארבע שנים יצאתי עם הקבוצה שאותה חניכתי לסיור בפולין. היה זה מסע כואב אל העבר הקולקטיבי שלנו כבני העם היהודי. אחזתי במסע הזה בשרביט המחנך, תפקיד שמילאתי בקבוצה הזו במשך חמש שנים. לאורך השנים נוצרו בינינו דפוסים ותפקידים מוכרים, **תוצָאָה** של דרך ארוכה ומשותפת שעשינו יחד, חניכיי ואני. במסע לפולין **חֲשַׁתִּי** שהדפוסים ומערכי התפקידים שהשתרשו לאורך השנים מתערערים לחלוטין, מאבדים משמעות. חשתי שאני עצמי זקוק למורה **שִׁוּשִׁיט** לי יד, שיתמוך, שיכוון. הסיור בפולין היה בעבורי המפגש הראשון עם הכאב, עם העצב, עם הזעם ועם השאלות שמעוררת השואה. אינני מכיר מפגש **דוּמָה** שהעלה בי תחושות כאלו. הנסיעה לפולין נחרטה בזיכרוני כחווייה חשובה בעיקר משום שרק שם התחלתי לקלוט ולחוש בכל החושים את כאבה של אם, את בכיו של ילד, את זעקתה של משפחה, את אבלה של אומה שלמה.

- א. ציינו מהו השורש של כל אחת מהמילים המודגשות.
- ב. כתבו שלושה שמות פעולה שנגזרים מן השורש של הפועל **דוּמָה**: בבניין **פיעל**, בבניין **הפעיל** ובבניין **התפעל**.
- ג. בחרו באחד משמות הפעולה שכתבתם בסעיף ב ושבצו אותו במשפט.
- ד. העתיקו שתי צורות השייכות לאותו הבניין מתוך המילים המודגשות בקטע לעיל. ציינו מהו הבניין המשותף לשתי הצורות שהעתקתם.
- ה. לפניכם רשימת שמות: **מְדִינָה, תְּפוּסָה, הַעֲרָה, תּוֹלְדָה, מְבוּכָה, הוֹפְעָה, מְלוּן**. העתיקו מן הרשימה את השמות שנגזרו מאותה גזרה של המילה **חֲשַׁתִּי**.

שאלה 16:

לפניכם משפט, ובו מודגשת מילה: הנהג **התניע** את האוטובוס.

- א. ציינו את **השורש** ואת **הבניין** של המילה המודגשת.
 - ב. הסבירו את **התהליך** שבו נוצר **השורש** של המילה המודגשת.
 - ג. לפועל **התניע** ולשם העצם **התנעה** יש משמעות משותפת. מהי **דרך התצורה** של שם העצם **התנעה**? פרטו אותה.
 - ד. לפניכם שלושה משפטים:
 - (1) תיאטרון "הבימה" העלה **מחזה** בנושא השואה בשם "גטו".
 - (2) כל התלמידים **חזו** במחזה בעניין ובעצב.
 - (3) הבמאי **המחז** את הדילמות בגטו.
- השורש של אחת מן המילים המודגשות **דומה בדרך היווצרותו** לשורש של הפועל **התניע**. מהי מילה זו?
- ציינו את **השורש** של כל אחת מהמילים האחרות.
- ה. לפניכם שני פעלים שנגזרו משורשים מרובעים: **קָדַר**, **טָלַפַן**. הסבירו את **דרך היווצרות** של כל אחד מן השורשים המרובעים.